

ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ: ВІД ТРАДИЦІЙНОЇ ХРОНОЛОГІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Єрошенко Катерина, викладачка Школи соціальної роботи ім. В.І.Полтавця, Національний університет «Києво-Могилянська академія».

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3055-9003>

E-mail: k.yeroshenko@ukma.edu.ua

Семигіна Тетяна, докторка політичних наук, професорка, Академія праці, соціальних відносин і туризму.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5677-1785>

E-mail: semigina.tv@gmail.com

Історія соціальної роботи слугує базисом для розуміння професійних цінностей, етичних принципів і соціальної місії. У статті представлено результати аналізу викладання історії соціальної роботи майбутнім соціальним працівникам, виявлення проблем у вітчизняних закладах вищої освіти та розробка рекомендацій щодо вдосконалення курсу, з особливим акцентом на формування професійної ідентичності у студентів. У статті зіставлено матеріали навчальних програм шести університетів (трьох українських та трьох закордонних). Виявлено певні тенденції у побудові вітчизняних та закордонних програм: в українських програмах зроблено акцент на детальному висвітленні історичних форм допомоги, натомість в закордонних – на процесах професіоналізації соціальної роботи. Запропоновано рекомендації щодо викладання дисципліни, зокрема: розширення роботи з першоджерелами, посилення міжнародної перспективи, зв'язку з сучасною практикою, диверсифікації методів навчання та міждисциплінарної інтеграції.

Ключові слова: соціальна робота, історія соціальної роботи, викладання, професійна ідентичність, освітні програми, критичне мислення, етика, інноваційні методи, професіоналізація.

TEACHING THE HISTORY OF SOCIAL WORK: FROM TRADITIONAL CHRONOLOGY TO PROFESSIONAL IDENTITY

Yeroshenko Kateryna, Lecturer at the V. I. Poltavets School of Social Work, National University of «Kyiv-Mohyla Academy».

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3055-9003>

Email: k.yeroshenko@ukma.edu.ua

Semigina Tetyana, Doctor of Political Sciences, Professor Academy of Labour, Social Relations and Tourism.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5677-1785>

Email: semigina.tv@gmail.com

The history of social work serves as a foundation for understanding professional values, ethical principles, and the social mission of the profession. This article presents the results of an analysis of how the history of social work is taught to future social workers, identifies challenges within Ukrainian institutions of higher education, and offers recommendations for improving the course, with a particular emphasis on fostering students' professional identity. The study was conducted

using comparative analysis of curricula from six universities (three Ukrainian and three foreign).

The findings reveal distinct characteristics in both domestic and foreign programs: Ukrainian courses offer detailed coverage of historical forms of assistance and national contexts, whereas foreign ones place greater emphasis on social work professionalization processes. The study identified valuable strengths in both approaches – Ukrainian programs provide systematic presentation of material and balance between theoretical and practical components, while foreign programs feature extensive work with primary sources and connection with contemporary practice. The research established that special attention in teaching the history of social work should be given to developing a clear understanding of professional identity among students.

The paper proposes recommendations for enhancing the discipline's teaching, including: expanding work with primary sources, broadening international perspectives, strengthening connections with contemporary practice, diversifying teaching methods, and fostering interdisciplinary integration. The complementary approach suggested would contribute to developing social workers with strong professional identity, deep understanding of professional values, and ability to apply historical knowledge when addressing contemporary social challenges.

Keywords: *social work, history of social work, teaching, professional identity, educational programs, critical thinking, ethics, innovative methods, professionalization.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У вітчизняній та міжнародній практиці підготовки бакалаврів соціальної роботи однією з обов'язкових навчальних дисциплін є «Історія соціальної роботи». Цей освітній компонент відіграє ключову роль у формуванні професійної ідентичності майбутніх фахівців. Історія соціальної роботи може слугувати невичерпним джерелом професійного досвіду, що дає змогу студентам зрозуміти еволюцію соціальної допомоги, її трансформацію під впливом суспільних змін, а також усвідомити місце та роль соціальної роботи в сучасному суспільстві, захисті прав людини та обстоюванні соціальної справедливості [22; 28; 31].

В Україні викладання цієї дисципліни здебільшого зосереджене на хронологічному викладі розвитку суспільної допомоги. Такий підхід обмежує можливості студентів для глибшого осмислення сутності соціальної роботи як професії. Наразі історія соціальної роботи – це не просто збірка фактів та імен; вона має стати базисом для розуміння професійних цінностей, етичних принципів і соціальної місії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення вітчизняної наукової літератури з питань викладання історії соціальної роботи свідчить про певний інтерес дослідників до цієї проблематики. Роботи українських авторів [5; 6; 12; 19] здебільшого зосереджені на представленні змісту відповідної дисципліни та загальному окресленні методів викладання. Аналіз цих праць дозволяє констатувати недостатню розробленість теоретичних засад формування професійної ідентичності студентів засобами історії соціальної роботи. Брак уваги до формування у студентів практичних навичок аналізу історичних фактів у контексті сучасних соціальних викликів ускладнює процес підготовки майбутніх фахівців.

На противагу цьому, у закордонній науковій традиції сформовано низку підходів, що дозволяють глибше проаналізувати викладання історії соціальної роботи як інструмент формування професійної ідентичності. Під час аналітичної роботи ми спирались на концепцію соціального конструктивізму, критичну парадигму та теорію трансформаційного навчання.

З позицій соціального конструктивізму знання та професійна ідентичність формуються через соціальні взаємодії і контексти. Відповідно, викладання історії соціальної роботи сприяє не лише засвоєнню фактів, а й глибшому розумінню еволюції соціальної допомоги, її трансформації під впливом суспільних змін, що дозволяє студентам усвідомити місце соціальної роботи в суспільстві та її соціальну місію. Ця

теорія підкреслює важливість ознайомлення студентів із досвідом попередніх поколінь фахівців, що допомагає їм сформувати власне бачення професії, її викликів та перспектив [33].

Критична парадигма акцентує увагу на соціальних і політичних контекстах, у яких відбувається викладання історії соціальної роботи, що дає змогу дослідити вплив ідеологічних та культурних чинників на зміст навчальних програм. Використання критичної теорії дозволяє студентам рефлексивно аналізувати, як історичні події, ідеологічні перекося та соціальні структури впливають на сучасну соціальну роботу [29; 43]. Такий підхід сприяє глибшому усвідомленню соціальної справедливості як ключового принципу професії. Дослідження [44] наголошують на важливості деконструкції усталених наративів про історію соціальної роботи, зокрема звертаючи увагу на питання расової упередженості, колоніальний спадок та викривлення історичних фактів, які формували професійну ідентичність у певних культурних контекстах.

Доповнює ці підходи теорія трансформаційного навчання, яка фокусується на процесах глибинного переосмислення студентами своїх поглядів на соціальну роботу. Ця теорія пропонує зробити акцент на критичному мисленні, рефлексії та аналізі власного досвіду. Завдяки такому підходу студенти не лише засвоюють нові знання, а й навчаються осмислювати складні етичні дилеми та роль соціальної роботи в сучасному світі. Саме переосмислення власного досвіду дозволяє майбутнім фахівцям сформувати більш глибоке розуміння професійних цінностей та етичних норм, що є ключовими для сучасної соціальної роботи [25; 39].

Таким чином, аналіз наукових досліджень свідчить про існування різних підходів до викладання історії соціальної роботи. Урахування цих підходів дозволяє значно підвищити ефективність викладання історії соціальної роботи, зробивши її важливим інструментом професійного становлення майбутніх фахівців.

Мета та методологія. Метою цієї роботи є аналіз викладання історії соціальної роботи майбутнім соціальним працівникам, виявлення проблем у вітчизняних закладах вищої освіти та розробка рекомендацій щодо вдосконалення курсу, з особливим акцентом на формування професійної ідентичності у студентів.

Дослідження здійснено в межах інтерпретативної парадигми, оскільки основним завданням є не лише аналіз навчальних програм, а й розуміння, яким змістом наповнюється викладання історії соціальної роботи, а також як цей процес сприяє формуванню професійної ідентичності студентів. Важливим методом є огляд навчальних планів і програм з дисципліни «Історія соціальної роботи» в українських та закордонних закладах вищої освіти. Це дозволяє виявити основні теми, акценти, а також методи викладання цієї дисципліни.

Для аналізу були використані програми українських та закордонних ЗВО, а також навчальні посібники для відповідних курсів, що дозволяє порівняти підходи до викладання. У цій статті проаналізовано програми з історії соціальної роботи шістьох закладів: Волинський національний університет імені Лесі Українки, Львівський національний університет імені Івана Франка, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка; Пенсильванський університет (США), Університет Уттал (Індія) та Вільний університет Больцано (Італія). Відбір програм було зумовлено доступністю повнотекстової версії та мовою документу (українська або англійська).

Оцінено мету дисципліни, зміст курсу, рекомендовану літературу та форми й методи викладання. Крім того, використано рефлексію власного досвіду викладання, що допомагає краще зрозуміти, які підходи та методи можуть бути дієвими для зацікавлення студентів та формування їх професійної ідентичності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

1. Вітчизняні традиції та практика. Звернемо увагу насамперед на вітчизняну практику викладання історії соціальної роботи.

Привертає увагу, що у вітчизняних джерелах переважає історико-послідовний, лінійний, фактографічний виклад історичних форм допомоги та підтримки від найдавніших часів до сучасності [3; 4; 7; 10; 12; 20]. Основний зміст зосереджено на суспільній допомозі, благодійництві, різних формах опіки та піклування, що передували появі власне соціальної роботи як професійної діяльності. Такий підхід дозволяє відстежити історичні корені сучасних практик допомоги та побачити умовну еволюцію форм соціального захисту. Умовну, бо зміни в організації допомоги не завжди мали поступальний та безперевний, історично-тяглий характер: урізні історичні періоди відбувалися як прогресивні трансформації, так і регресивні зрушення.

Особливу увагу у багатьох вітчизняних виданнях приділено радянській історії: описано діяльність так званих народних комісаріатів, колективних моделей утримання дітей, різні форми грошових виплат тощо [2; 8; 21]. Цей досвід, як правило, подається в позитивній конотації. Водночас майже не пояснюється, що на той час соціальна робота не існувала ані як професійна діяльність, ані як академічна дисципліна, ані як наукова галузь. Система підтримки вразливих груп була побудована на медичній моделі «виправлення недоліків» і переважно спиралася на карально-виправний підхід [38].

Характерною рисою вітчизняних підручників постає їхній описовий, переважно фактографічний характер. Автори часто зосереджуються на висвітленні історичних фактів, наведенні дат, імен та подій. У підручниках вибудовується докладна історична панорама розвитку форм соціальної підтримки як суспільного феномену та елемента державної політики. Цей фактологічний матеріал, безперечно, створює основу для розуміння студентами історичного контексту витоків соціальної роботи. Водночас його переважання може ускладнювати розуміння соціальної роботи як автономної професійної практики.

Слід звернути увагу, що у вітчизняній літературі спостерігається тенденція до висвітлення історичних періодів як окремих етапів розвитку суспільної допомоги, кожен з яких має власні особливості та характеристики. Такий підхід допомагає структурувати навчальний матеріал і систематизувати знання студентів. Однак, у результаті студенти можуть сприймати соціальну роботу як лінійне продовження суспільної допомоги, не усвідомлюючи якісну трансформацію, яка супроводжувала становлення професії.

У контексті формування професійної ідентичності майбутніх соціальних працівників вітчизняна література з історії соціальної роботи акцентує увагу на різних етапах розвитку цієї професії. Однак питання професійних цінностей та етичних засад соціальної роботи в історичній перспективі потребує більш глибокого розкриття. Адже саме розуміння етики та цінностей соціальної роботи сприяє формуванню у студентів комплексного уявлення про професію, її місце в суспільстві та взаємодію з іншими соціальними інститутами.

Проведений аналіз вітчизняних силабусів або робочих програм відповідних освітніх компонентів засвідчує, що історію соціальної роботи вивчають на самому початку опанування фаху на бакалаврських програмах. Ці компоненти є обов'язковими. А змістово програми охоплюють ті періоди, коли ще не існувало соціальної роботи як професії, при цьому допрофесійний період у структурі курсів охоплює лівову частку годин.

У Волинському національному університеті імені Лесі Українки студенти опановують освітній компонент «Історія соціальної роботи». Він призначений для

здобувачів першого (бакалаврського) рівня спеціальності 231 «Соціальна робота». Його обсяг – 5 кредитів ECTS (150 годин), включаючи 36 годин лекцій, 36 годин практичних занять та 68 годин самостійної роботи. Освітній компонент має два хронологічні змістові модулі: «Історія соціальної роботи з найдавніших часів до поч. XX ст.» та «Історія соціальної роботи XX – поч. XXI ст.» [9; 18].

У *Львівському національному університеті імені Івана Франка* здобувачі першого (бакалаврського) рівня спеціальності 231 «Соціальна робота», освітньої програми «Соціальна педагогіка» вивчають дисципліну «Генеza соціальної роботи». Обсяг – 4 кредити ECTS, включаючи 32 години лекцій, 16 годин практичних занять та 72 години самостійної роботи. Змістові модулі («Генеza історичних форм практики соціальної підтримки та допомоги у країнах Західної Європи» та «Генеza історичних форм соціальної підтримки та допомоги в Україні») розподілені за географічним принципом [17].

Освітньо-професійною програма «Соціальна робота» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти у *Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка* має обов'язковий компонент «Теорія та історія соціальної роботи» входить до обов'язкових компонентів програми. Обсяг – 4 кредити ECTS (120 годин), включаючи 20 годин лекцій, 22 годин семінарських занять та 40 годин самостійної роботи. На тему «Історія розвитку соціальної роботи як професійної діяльності» відведено 4 години лекційних та 4 години семінарських занять. Тема має таке наповнення: «Практика соціальної допомоги та благодійності як підґрунтя становлення професійної соціальної роботи. Соціальна допомога, соціальний захист та благодійність в історії людства. Передумови зародження професійної соціальної роботи в Західній Європі та Північній Америці. Основні етапи становлення професійної соціальної роботи зарубіжних країнах. Сучасний стан соціальної роботи в світі. Історія та сучасний стан професійної соціальної роботи в Україні» [13].

2. Міжнародні підходи. У закордонній практиці сформувався дещо інший підхід. Університетські підручники та посібники [23; 24; 40], окрім історичного розвитку форм допомоги, також розглядають становлення соціальної роботи як професії, формування її теоретичних основ, розвиток методів та еволюцію професійних цінностей. Такі джерела часто використовують біографічний підхід, знайомлять студентів з особистостями, які зробили значний внесок у розвиток соціальної роботи [30].

Розглянемо зміст деяких навчальних програм, які реалізуються у різних країнах.

Пенсильванський університет (США) пропонує курс «Історія та філософія соціальної роботи і соціального забезпечення». Курс є одним із базових для програми підготовки магістрів. Обсяг дисципліни становить 3 кредити, включає щотижневі 2,5-годинні заняття впродовж семестру. Програма орієнтована на дослідження історичних подій у розвитку соціальної роботи та соціального забезпечення в США, їх взаємозв'язок із розвитком професії [32].

Вільний університет Больцано (Італія) має дисципліну «Соціальна робота в історичному, міжнародному та транснаціональному контексті» для бакалаврів соціальної роботи. Вона є доволі обсяговою – 10 кредитів ECTS, 60 годин лекцій. Курс складається з двох 5-кредитних модулів: «Міжнародна та транснаціональна соціальна робота» (англійською мовою) та «Історія соціальної роботи» (німецькою мовою) [42].

Університет Уттал (Індія) має курс «Історія, філософія та сфери соціальної роботи», який є обов'язковим компонентом програми підготовки магістрів. Обсяг – 4 кредити, що включає вивчення 5 блоків, які містять 14 тематичних розділів. Програма структурована таким чином, щоб забезпечити комплексне розуміння історичного розвитку, філософських основ та різних напрямків практики соціальної роботи в індійському контексті [37].

3. Зіставлення підходів до опанування історії соціальної роботи. Детальний

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

аналіз шести наведених робочих програм, силабусів та матеріалів до курсів, в ході опанування яких студенти вивчають історію соціальної роботи, дає змогу представити ключові характеристики українських та закордонних підходів до вивчення історії соціальної роботи, зокрема, фокус змісту відповідних дисциплін, методи викладання, зосередженість на глобальному чи національному контексті тощо (таблиця 1).

Таблиця 1.

Ключові характеристики українських та закордонних підходів до викладання історії соціальної роботи

Характеристика	Українські програми	Закордонні програми
Фокус змісту	Переважно хронологічний опис розвитку благодійності та соціальної допомоги у широкому сенсі	Аналіз соціальних рухів, політичних та економічних процесів, що впливали на розвиток соціальної роботи. Окремий акцент на історії соціальної роботи як професії , а не витоків та передумов становлення
Географічне охоплення	Значна увага до національного контексту та історії суспільної допомоги та соціальної роботи в Україні	Глобальна перспектива, увага до міжнародних та транснаціональних аспектів
Методологія викладання	Переважно лекційно-семінарська форма	Інтерактивні методи, дискусії, проектна робота
Робота з першоджерелами	Обмежена, переважно використання підручників та посібників	Активне використання первинних джерел, історичних документів
Критичний аналіз	Менше уваги до критичного осмислення історичних процесів, більше уваги до хронології	Значний акцент на критичному аналізі та рефлексії.
Зв'язок з сучасністю	Часто історія представлена як окремий предмет вивчення	Чіткий зв'язок історичних знань із сучасною практикою
Міждисциплінарність	Несистемно	Глибока інтеграція з іншими дисциплінами
Глобальний vs національний підхід	Детальне висвітлення національного контексту – українські програми приділяють значну увагу вивченню специфіки розвитку форм соціальної допомоги на українських землях, що дозволяє студентам краще розуміти культурно-історичні особливості витоків своєї професії.	Глобальна перспектива – закордонні програми розглядають історію соціальної роботи в міжнародному та транснаціональному контексті, що відповідає сучасним глобалізаційним процесам

Джерело: авторська розробка на основі аналізу силабусів та програм [9; 13; 17; 18; 32; 37; 42].

Порівняльний аналіз вітчизняних та закордонних програм дозволяє виявити ті підходи та методи, що можуть суттєво збагатити викладання історії соціальної роботи в українських закладах освіти. Однією з визначальних рис закордонних програм вважаємо їхню орієнтацію на критичне осмислення історичних процесів, опертя на критичну парадигму, яка зараз займає відчутне місце в теоретизації соціальної роботи та підготовці соціальних працівників [29; 43]. Викладачі не просто подають історичні факти, а й заохочують студентів аналізувати причинно-наслідкові зв'язки, виявляти соціальні, політичні та економічні фактори, що впливали на розвиток соціальної роботи, критично оцінювати різні підходи та практики в історичній перспективі. Такий підхід розвиває у студентів здатність до критичного мислення, необхідного для сучасного фахівця, що діє в складних контекстах.

Інтенсивна робота з першоджерелами становить іншу важливу особливість закордонних програм, що суттєво підвищує якість історичної освіти. Студенти мають змогу безпосередньо працювати з оригінальними документами, працями фундаторів соціальної роботи, архівними матеріалами. Це дозволяє їм формувати власні судження про історичні процеси, розвивати уміння та навички аналізу й інтерпретації історичних текстів, а також глибше розуміти контекст формування ключових ідей та практик професії. Така робота з першоджерелами видається особливо значущою для формування дослідницьких навичок та критичного мислення студентів.

Глобальна перспектива у викладанні історії соціальної роботи, притаманна закордонним програмам, відповідає актуальним тенденціям глобалізації та інтернаціоналізації професії [15; 14; 26]. Розгляд історії соціальної роботи в міжнародному та транснаціональному контексті дозволяє студентам зрозуміти різноманітність моделей соціальної роботи, що сформувалися в різних регіонах світу, усвідомити вплив культурних, політичних та економічних факторів на розвиток професії, а також побачити ті контраверсійні виклики, що стоять перед соціальною роботою у XXI столітті.

Закордонні програми також відзначаються виразним зв'язком історичних знань із модерною практикою соціальної роботи. Історичний матеріал подається не як відокремлена інформація про минуле, а як основа для розуміння новітніх підходів, методів та викликів професії. Студенти аналізують, як історичні моделі та практики вплинули на формування нинішньої соціальної роботи, які історичні уроки можуть бути корисними для розв'язання актуальних проблем, як історичний досвід може інформувати теперішні професійні дискусії та рішення. Такий підхід робить вивчення історії більш релевантним для майбутньої професійної діяльності студентів.

У закордонних підходах особливу увагу приділено саме розгляду історії соціальної роботи як професії, а не лише як історичного явища допомоги. Центральними темами виступають процеси професіоналізації, становлення професійних об'єднань, формування освітніх стандартів, створення етичних кодексів і регламентів практики. Такий акцент сприяє глибшому розумінню студентами власної професійної ідентичності, дає змогу однозначно відмежовувати соціальну роботу від непрофесійної допомоги та іншої соціальної активності, а також усвідомлювати значущість професійних стандартів та фахових організацій у підтримці й розвитку професії.

Натомість аналіз вітчизняних програм з історії соціальної роботи дає підстави вести мову про низку викликів, що потребують уваги. По-перше, одним із найсуттєвіших вважаємо переважно описовий характер викладу матеріалу. Це, на нашу думку, обмежує можливості студентів для формування власних суджень щодо історичних процесів та їх впливу на формування соціальної роботи як професії. Хронологічна подача матеріалу,

безумовно, має свою цінність, проте вона, з нашого власного досвіду викладання історії соціальної роботи, потребує доповнення проблемним підходом, який би заохочував студентів аналізувати причинно-наслідкові зв'язки між історичними подіями, соціальними проблемами та розвитком професійних практик.

По-друге, варто звернути увагу на обмежене використання першоджерел у навчальному процесі. На відміну від західної традиції, де робота з оригінальними історичними документами, працями основоположників соціальної роботи, архівними матеріалами становить невіддільну частину вивчення історії професії, українські студенти здебільшого працюють із вторинними джерелами – підручниками, навчальними посібниками, конспектами.

Третьою помітною рисою українських програм та навчальних матеріалів вважаємо недостатню увагу до глобального контексту розвитку соціальної роботи. Міжнародні аспекти розвитку професії часто висвітлюються фрагментарно, без систематичного аналізу різноманітності моделей соціальної роботи, що сформувалися в різних регіонах світу, та факторів, що впливали на їх формування. Це обмежує розуміння студентами глобальних тенденцій та викликів у розвитку соціальної роботи, а також ускладнює усвідомлення ними місця української моделі соціальної роботи в міжнародному контексті.

Ще один виклик для вітчизняних програм, за нашою оцінкою, – це слабкий зв'язок історичних знань із сучасною практикою соціальної роботи. Історичний матеріал переважно подається як відокремлена інформація про минуле, без належного й критичного осмислення, як саме історичний досвід може бути корисним для подолання поточних соціальних проблем та виконання професійних завдань.

Водночас закордонні програми з історії соціальної роботи також мають певні обмеження та виклики, на які варто зважати при розробці вітчизняних програм. До таких проблем можна віднести перевантаженість теоретичними конструкціями. Це, за нашими припущеннями, може ускладнювати сприйняття студентами базового матеріалу, особливо, якщо йдеться про студентів бакалаврату, які ще не володіють достатнім категоріальним апаратом та навичками теоретичного аналізу.

З-поміж інших викликів відзначимо складність адаптації глобальної перспективи до різних культурних контекстів. Глобальний підхід до викладання історії соціальної роботи, хоч і є цінним для розширення світогляду студентів, не завжди зважає на специфіку розвитку професії в різних культурних середовищах. У закордонних програмах подекуди домінує західноєвропейська та північноамериканська перспектива, а от історія соціальної роботи в інших регіонах світу висвітлюється менш детально. Це може створювати викривлене уявлення про глобальний розвиток професії та недооцінювати внесок різноманітних локальних традицій та практик у формування міжнародної соціальної роботи.

4. Обговорення результатів аналізу підходів. Розмежування історії суспільної допомоги та історії соціальної роботи як професії має фундаментальне значення для формування адекватного розуміння сутності соціальної роботи серед майбутніх фахівців. Суспільна допомога, благодійництво та філантропія, які існували протягом усієї людської історії, безумовно, становлять важливе історичне підґрунтя, проте вони не тотожні професійній соціальній роботі, яка сформувалася на початку ХХ століття. Соціальна робота як професія характеризується наявністю систематизованої теоретичної бази, методологічних підходів, професійних стандартів та етичних кодексів, спеціалізованої підготовки фахівців та інституціоналізацією професійної практики в межах соціальних служб та організацій. Ці ідеї цілком відповідають концепції соціального конструктивізму [33], яка підкреслює важливість взаємодії індивіда з соціальним середовищем та

конструкцію соціальної реальності через суспільні інститути і практики. Історія соціальної роботи, як наука та професія, з'явилася саме внаслідок суспільних змін і потреби у нових підходах до підтримки вразливих верств населення, що відображає еволюцію самих соціальних проблем і суспільних відповідей на них. Це дозволяє майбутнім фахівцям зрозуміти, як соціальні потреби, зокрема у сфері підтримки, формували нові професії та спеціалізовані інститути, які забезпечували стандарти якості й ефективності допомоги.

Коли у викладанні дисципліни відбувається змішування або ототожнення цих двох різних історичних процесів, у студентів формується викривлене уявлення про професію, яку вони опановують. Вони можуть помилково вважати, що соціальна робота – це просто продовження тисячолітніх традицій благодійництва, що нівелює науковий, методологічний та інституційний аспекти цієї професійної діяльності.

Важливо, щоб студенти усвідомлювали не лише історичну еволюцію форм допомоги, а й той якісний перехід, який відбувся при формуванні соціальної роботи як самостійної професії [24; 31]. Цей перехід характеризувався як інституціоналізацією благодійних практик, так і формуванням наукових підходів до надання допомоги, створенням системи професійної підготовки соціальних працівників, розробкою професійних стандартів і етичних принципів, які відрізняють фахову соціальну роботу від інших форм суспільної допомоги.

Розмежування цих двох історичних процесів допомагає студентам краще зрозуміти цінність професійних знань, навичок та підходів, які вони опановують під час навчання, а також усвідомити важливість етичних принципів та стандартів, які регулюють їхню майбутню професійну діяльність. Це, в свою чергу, сприяє формуванню більш чіткої професійної ідентичності та розуміння унікальної місії соціальної роботи в сучасному суспільстві.

Відсутність належного акценту на історії соціальної роботи саме як професії, а не лише як форми суспільної допомоги, може мати суттєвий вплив на формування професійної ідентичності студентів. Коли майбутні соціальні працівники не отримують ґрунтовних знань про становлення професійних стандартів, етичних принципів, теоретичних підходів та методів роботи, які формувалися протягом розвитку професії, вони не можуть повноцінно ідентифікувати себе з професійною спільнотою, її цінностями та традиціями.

Професійна ідентичність соціального працівника формується не лише через набуття технічних навичок та знань, але й через прийняття професійних цінностей, розуміння історичної місії професії та усвідомлення своєї ролі у продовженні та розвитку професійних традицій. Коли історія професії висвітлюється переважно через призму загальних форм суспільної допомоги, студенти втрачають можливість зрозуміти унікальність та специфіку саме професійної соціальної роботи, що ускладнює формування їхньої професійної самосвідомості. Такий підхід може призвести до розмивання професійних меж соціальної роботи, коли фахівці не чітко усвідомлюють відмінності між професійною соціальною роботою та іншими формами соціальної активності, такими як волонтерство, благодійництво чи громадська діяльність. Хоча ці форми активності є важливими та цінними для суспільства, вони не можуть замінити професійну соціальну роботу з її науково обґрунтованими підходами та методами. Також недостатня увага до розуміння історії професійних стандартів та етичних принципів соціальної роботи може призвести до зниження якості надання соціальних послуг. Фахівці, які не усвідомлюють важливості професійних стандартів, можуть керуватися у своїй діяльності переважно особистими уявленнями про допомогу, що може призводити до непрофесійних дій.

Для подолання цих викликів варто було б розглянути можливість осучаснення

підходів до викладання історії соціальної роботи в українських закладах освіти. Важливо не лише висвітлювати хронологію розвитку форм суспільної допомоги, але й приділяти значну увагу процесам професіоналізації соціальної роботи, формуванню її теоретичних основ, розвитку методів та професійних цінностей. Такий підхід сприятиме формуванню сильної професійної ідентичності майбутніх соціальних працівників та підвищенню якості соціальної роботи в Україні.

5. Рекомендації. З урахуванням закордонного досвіду та результатів проведеного аналізу можемо висловити низку рекомендацій щодо вдосконалення викладання історії соціальної роботи. Наразі зміна підходів до викладання історії соціальної роботи в українських ЗВО може охоплювати як змістове наповнення, так і методичне забезпечення освітнього процесу.

Першочерговим завданням має стати *посилення критичного аналізу історичних процесів становлення професії*. Сучасні студенти потребують розуміння глибинних зв'язків між історичними умовами формування соціальної роботи та її сучасним станом. Необхідно розробляти завдання, які спонукатимуть майбутніх фахівців аналізувати причини виникнення різних моделей соціальної роботи, оцінювати їхню ефективність у конкретних історичних умовах та екстраполювати історичний досвід на сучасні професійні виклики. Специфічним завданням для вітчизняної історії соціальної роботи та її вивчення може стати деконструкція наративів про традиції соціального забезпечення, які були успадковані Україною та які мають гальмівний вплив на розвиток інноваційних професійних підходів у соціальній роботі [38; 41].

Робота з першоджерелами повинна стати невід'ємною частиною вивчення історії соціальної роботи. Безпосереднє знайомство з оригінальними працями Мері Річмонд, Джейн Аддамс, Аліси Саломон, Річарда Кеббота, Флоренс Холліс, Хелен Перлман та інших, документами перших соціальних служб, звітами благодійних організацій дозволить студентам зрозуміти інтелектуальний та соціальний контекст становлення професії.

Доцільно створити електронну бібліотеку історичних документів із соціальної роботи, забезпечити переклад українською мовою ключових праць закордонних піонерів професії та розробити методичні рекомендації з критичного аналізу першоджерел.

Практичні завдання можуть передбачати порівняльний аналіз оригінальних текстів різних авторів, дослідження еволюції поглядів на методи соціальної роботи в працях основоположників професії, виявлення впливу соціально-політичного контексту на формування різних підходів до практики.

Розширення міжнародної перспективи дозволить подолати фрагментарність та ізольованість у вивченні історії соціальної роботи. Студенти мають усвідомлювати, що становлення професії відбувалося в глобальному контексті, через взаємовплив ідей та практик різних країн. Важливо висвітлювати не лише західноєвропейську та американську традиції, але й особливості розвитку соціальної роботи в країнах Азії, Африки, Латинської Америки, тим більше що глобальна соціальна робота зараз багато уваги приділяє деколонізації професійного знання [34; 36].

Посилення зв'язку історичних знань із сучасною практикою може стати наскрізною ідеєю викладання дисципліни. Кожна історична тема повинна містити аналіз її впливу на сучасні підходи та методи соціальної роботи. Студентам варто пропонувати завдання з аналізу історичних методів і практик з точки зору їх актуальності для сучасних умов. Наприклад, можна дослідити:

- як ідеї кейс-менеджменту, закладені Мері Річмонд, трансформувалися в сучасні моделі ведення випадку;
- як холістичний підхід руху сеттлментів вплинув на формування сучасної практики соціальної роботи в громаді;

- як історичні дебати щодо професіоналізації соціальної роботи відображаються в сучасних дискусіях про стандарти практики;

- чому дефіцитарна модель соціальної роботи, орієнтована на оцінку потреб та проблем клієнтів, була визнана неефективною та поступово замінена на підхід, що спирається на сильні сторони та оцінює ресурси і потенціал клієнтів.

Такий підхід дозволить студентам побачити безперервність розвитку професії та зрозуміти історичне підґрунтя сучасних професійних практик. Це може стати основою для переходу до філософії трансформаційного навчання, яке покликане сформувати у студентів здатність виокремлювати різні форми несправедливості та досліджувати способи їх подолання [16].

Диверсифікація методів навчання, за висновками різних авторів [1; 27; 35], підвищує ефективність засвоєння будь-якого, зокрема й історичного, матеріалу. У контексті вивчення історії соціальної роботи традиційні лекції та семінари слід доповнювати інтерактивними методами – дискусіями, дебатами, рольовими іграми, проєктною роботою. Особливо ефективним може бути *метод історичної реконструкції*, який дозволяє студентам «проживати» ключові моменти історії професії. Наприклад, можна організувати рольову гру, що відтворює дебати між прихильниками психодинамічного та функціонального підходів у соціальній роботі 1930-х років, або симуляцію роботи перших конференцій з соціальної роботи. Цікавим форматом може бути створення студентами подкастів про видатних діячів соціальної роботи або ключові етапи розвитку професії.

Міждисциплінарна інтеграція дозволить студентам побачити, як соціальні, економічні, політичні, культурні фактори впливали на формування соціальної роботи. Історія професії має викладатися у тісному зв'язку з соціальною політикою, соціологією, психологією, філософією, економічною історією, правом. Студенти повинні розуміти, як промислова революція створила соціальні проблеми, що стимулювали розвиток соціальної роботи; як філософські течії впливали на формування теоретичних підходів у соціальній роботі; як політичні зміни визначали пріоритети соціальної політики та напрямки розвитку соціальних служб. Наприклад, як масові рухи 1960-х років за права людей (жінок, представників етнічних груп, людей з інвалідністю та проблемами ментального здоров'я) визначили трансформацію інституцій соціальної роботи, спричинили деінституціалізацію, сформували антидискримінаційні та профеміністські цінності соціальної роботи як фаху, сприяли впровадженню нових методів та технологій у роботі з клієнтами, як змінились суспільні очікування від соціальних закладів та фахівців.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Порівняльний аналіз програм з історії соціальної роботи в Україні та за кордоном засвідчує потребу в оновленні викладання цієї дисципліни. Зберігаючи переваги вітчизняного підходу – системність, увагу до національного контексту, баланс теорії та практики – важливо інтегрувати інноваційні елементи: критичний аналіз, роботу з джерелами, глобальну перспективу, інтерактивні методи.

Курс має сприяти не лише засвоєнню фактів, а й формуванню здатності студентів критично осмислювати історичний матеріал, розуміти витоки професії та будувати професійну ідентичність. Принципово важливо виразно розрізняти історію суспільної допомоги й історію соціальної роботи як професії з визначеними теоретичними, методологічними та етичними засадами.

Вивчення історії соціальної роботи має охоплювати питання становлення професійної етики – принципів гідності, справедливості, самовизначення та конфіденційності. Біографічний підхід, зокрема історії провідних постатей, як-от Мері Річмонд чи Джейн Адамс, дозволяє студентам емоційно залучитися в історію професії та

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

глибше зрозуміти її місію.

Доцільно також аналізувати інституційний розвиток соціальної роботи: створення професійних об'єднань, освітніх програм, етичних кодексів, систем ліцензування. Такий підхід сприяє розумінню важливості професійних структур для розвитку і захисту фаху.

Загалом, історію соціальної роботи слід викладати як відповідь на соціальні виклики різних епох, наголошуючи на зв'язку між проблемами суспільства та сьогоденними професійними практиками. Це дозволить готувати фахівців зі стійкою професійною ідентичністю, здатних критично осмислювати минуле й адаптувати здобутий досвід до актуальних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко А., Грига І., Іванова О., Семигіна Т. Методика викладання соціальної роботи і соціальної політики: Посібник для відкритого навчання. Київ, 2001.
2. Глазунов С. В. Нариси з історії соціальної роботи: навч. вид. Дніпропетровськ : РВВ ДНУ, 2015.
3. Горілий А. Г. Історія соціальної роботи : навч.посібник. Тернопіль : Видавництво Астон, 2004. 174 с.
4. Історія соціальної роботи : навч. посібник / Уклад.: О. О. Кравченко, О. О. Матрос. Умань: Візаві, 2017.
5. Коляденко С.М. Методика і технологія викладання історії соціальної роботи у системі підготовки майбутніх соціальних педагогів. *Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін* / За ред.О.А.Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2004.
6. Кравченко О.О. Навчальна дисципліна «Історія соціальної роботи» у процесі професійного становлення майбутніх соціальних працівників. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 11 : Соціальна робота. Соціальна педагогіка*. 2018. Вип. 24(1). С. 182–191.
7. Кубіцький С. О. Історія соціальної роботи в зарубіжних країнах : навч. посібник. Київ : ДАКККіМ, 2009.
8. Методичні вказівки до семінарських занять із дисципліни «Історія та теорія соціальної роботи : історія соціальної роботи в Україні та світі (з XIII ст. до сьогодення)» / Укл. В. В. Опанасюк. Суми : Сумський державний університет, 2017.
9. Навчальний план підготовки бакалавра галузь знань 23 спеціальність 231 Соціальна робота / Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2023. URL: [https://vnu-taskid841251.s3.eu-north-1.amazonaws.com/s3fs-public/Educational%20programs/Document%20programs/Соціальна%20робота%20\(бак.%20д.ф.н.\)%202023%20р..pdf](https://vnu-taskid841251.s3.eu-north-1.amazonaws.com/s3fs-public/Educational%20programs/Document%20programs/Соціальна%20робота%20(бак.%20д.ф.н.)%202023%20р..pdf)
10. Поліщук В.А., Янкович О.І. Історія соціальної педагогіки та соціальної роботи : курс лекцій. Тернопіль: ТДПУ, 2009.
11. Попович Г. Соціальна робота в Україні і за рубежом. Ужгород: Гражда, 2000.
12. Проскурнін В. М., Кондрашова Т. В. Методичні рекомендації до викладання курсу «Історія соціальної роботи» для студентів ЗВО. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2019. № 91(4). С. 170–181.
13. Робоча програма навчальної дисципліни «Теорія та історія соціальної роботи» / Київський університет імені Бориса Грінченка, 2022. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/42076/1/O_Karpenko_FPSRSO_SPSR.pdf
14. Семигіна Т. Врятувати світ? Тренди в сучасній соціальній роботі. *Цифрове наукове суспільство: соціально-економічні, правові та міжнародні аспекти: Зб.наукових праць*. Рівне: МЦНД, 2024. С.44–46.
15. Семигіна Т. Міжнародна соціальна робота: пріоритети та стандарти. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2021.

16. Семигіна Т. Трансформаційне навчання як основа професійної підготовки соціальних працівників. *Education and science: theory&praxis : collective monograph*. Sherman Oaks: GS Publishing Services, 2025. P. 157–164.
17. Силабус з навчальної дисципліни «Гене́за соціальної роботи» / Львівський національний університет імені Івана Франка, 2022. URL: https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/02/a_231_-L-Heneza_SR_22-23.pdf
18. Силабус нормативного освітнього компонента «Історія соціальної роботи» / Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2023. URL: <https://bit.ly/42ASQaN>
19. Спіріна Т.П. Історія соціальної роботи» як складова професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*. 2007. Вип. 4. С. 50–52.
20. Тихолоз В. В. Історія соціальної роботи : навч.-метод. посіб. для студентів спец. «Соціальна робота». Черкаси : ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2014.
21. Фурман А.В., Підгурська М.В. Історія соціальної роботи: навч. посібник. Тернопіль: THEU, 2014.
22. Abramovitz M., Curran L., Harty J. S., Toft J., Tomczak S. M. Teaching Note–Innovating the Curriculum: Bringing History Back Into Social Work Education. *Journal of Social Work Education*. 2024. 60(3), 473–479.
23. Anastas J. Teaching in social work: An educator's guide to theory and practice. New York: Columbia University Press, 2022.
24. Bamford T. A contemporary history of social work: Learning from the past. Bristol: Policy Press, 2015.
25. Corron A., Rouse R. Game over: The perils of framing feminist game design pedagogy as repair versus transformation. *Catalyst: Feminism, Theory, Technoscience*. 2022. Vol. 8(2). P. 1–26.
26. Cox D., Pawar M. International Social Work: Issues, strategies, and programs. 2nd ed. Thousand Oaks: SAGE, 2013.
27. Dennison S. T., Gruber K. J., Vrbsky L. Research literature review on social work education instructional methods: 1998–2008. *Journal of Teaching in Social Work*. 2010. Vol. 30(4). P. 399–419.
28. Ernst J. S. Historical content in the social work curriculum: the value of local history. *Social Work Education*. 2022. Vol. 43(1). P. 174–185.
29. Fook J. Social work: A critical approach to practice. London: SAGE Publications, 2022.
30. Gladden J. Social Work Leaders Through History: Lives and Lesson. New York: Springer Publishing Company, 2018.
31. Healy L. M. Exploring the history of social work as a human rights profession. *International social work*. 2008. Vol. 51(6). P. 735–748.
32. History and philosophy of social work and social welfare /University of Pennsylvania, 2021. URL: <https://sp2.upenn.edu/wp-content/uploads/2018/10/SWRK601-002-History-Philosophy-of-Social-Work-Social-Welfare-21.pdf>
33. Integrating social work methods / Specht H., Vickery A., eds. London: Routledge, 2021
34. Laro A. Resilient Social Work Practice: From the Experiences of Filipino Social Workers. *Asean Social Work Journal*. 2023. Vol. 11(2). P. 162–171.
35. Lee E., Kourgiantakis T., Hu R., Greenblatt A., Logan J. Pedagogical Methods of Teaching Social Justice in Social Work: A Scoping Review. *Research on Social Work Practice*. 2022. Vol. 32(7). P. 762–783.
36. Muñoz-Arce G., Duboy-Luengo M. Decolonial Feminism and Practices of Resistance to Sustain Life: Experiences of Women Social Workers Implementing Mental Health Programmes in Chile. *Affilia*. 2023. Vol. 38(4). P. 629–645.
37. Nayak D. MSW-1.1: History, Philosophy and Fields of Social Work / Utkal University. URL: <https://ddceutkal.ac.in/Syllabus/MSW/PAPER-1.pdf>
38. Semigina T., Boyko O. Social work education in post-socialist and post-modern era: case of Ukraine. *Global social work education- crossing borders blurring boundaries* /Eds. C. Noble, H. Strauss and B. Littlechild. Sydney: Sydney University Press, 2014. P. 257–269.

39. Shirinian T. Feminist Pedagogies on the Front Lines: Struggling Against a Mine, Struggling Against Patriarchy. *Gender & Society*. 2023. Vol. 37(5). P. 727–749
40. Stern M. J., Axinn J. Social welfare: A history of the American response to need. 9th ed. New York: Pearson Educational, 2017.
41. Stoliaryk O., Semigina T. Working with ex-combatants in Ukraine: implications for local and international social work academia. *Journal of Human Rights and Social Work*. 2024. Vol. 9. P. 453–463.
42. Syllabus / Course description «Social Work in historical, inter- and transnational contexts» / Freie Universitat Bozen, 2025. URL: <https://webservices.scientificnet.org/rest/uisdata/api/v1/coursedescriptions/84301>
43. The Routledge handbook of critical pedagogies for social work / Morley C., Ablett P., Noble C., Cowden S., eds. London: Routledge, 2020.
44. Wright K. C., Carr K. A., Akin B. A. The whitewashing of social work history: How dismantling racism in social work education begins with an equitable history of the profession. *Advances in Social Work*. 2021. Vol. 21(2/3). P. 274–297.

REFERENCES

1. Boyko, A., Griga, I., Ivanova, O., & Semigina, T. (2001). *Metodyka vykladannia sotsialnoi roboty i sotsialnoi polityky: Posibnyk dlia vidkrytoho navchannia*. Kyiv.
2. Glazunov, S. V. (2015). *Narysy z istorii sotsial'noi roboty: Navchal'ne vydannia*. Dnipro: RVV DNU.
3. Horilyi, A. H. (2004). *Istoriya sotsial'noi roboty: Navchal'posibnyk*. Ternopil: Vydavnytstvo Aston.
4. Kravchenko, O. O., & Matros, O. O. (Eds.). (2017). *Istoriya sotsial'noi roboty: Navchal' posibnyk*. Uman: Vizavi.
5. Kolyadenko, S. M. (2004). *Metodyka i tekhnolohiya vykladannia istorii sotsial'noi roboty u systemi pidhotovky maibutnikh sotsial'nykh pedahohiv*. In: O. A. Dubasenuk (Ed.), Educational innovative technologies in the process of teaching academic disciplines (pp. 117–125). Zhytomyr: Vyd-vo ZHDU.
6. Kravchenko, O. O. (2018). *Navchal'na dystsyplina «Istoriia sotsial'noi roboty» u protsesi profesiinoho stanovlennia maibutnikh sotsial'nykh pratsivnykiv. Naukovi chasopysy NaTsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya 11: Sotsial'na robota. Sotsial'na pedahohika*, 24(1), 182–191.
7. Kubytskyi, S. O. (2009). *Istoriia sotsial'noi roboty v zarubizhnykh krainakh*. Kyiv: DAKKKiM.
8. Opanasiuk, V. V. (Ed.). (2017). *Metodychni vkazivky do seminar skykh zaniat iz dyscypliny «Istoriia ta teoriia sotsial'noi roboty: istoriia sotsial'noi roboty v Ukraini ta sviti (z XIII st. do siohodennia)»*. Sumy: Sumy State University.
9. Lesya Ukrainka Volyn National University. (2023). *Navchal'nyi plan pidhotovky bakalavra haluz' znan' 23 spetsial'nist' 231 Sotsial'na roboty*. [https://vnu-taskid841251.s3.eu-north-1.amazonaws.com/s3fs-public/Educational%20programs/Document%20programs/Соціальна%20робота%20\(бак.%20д.ф.н.\)%202023%20р..pdf](https://vnu-taskid841251.s3.eu-north-1.amazonaws.com/s3fs-public/Educational%20programs/Document%20programs/Соціальна%20робота%20(бак.%20д.ф.н.)%202023%20р..pdf)
10. Polishchuk, V. A., & Yankovych, O. I. (2009). *Istoriia sotsial'noi pedahohiky ta sotsial'noi roboty: kurs lektsii*. Ternopil: TDPU.
11. Popovych, H. (2000). *Sotsial'na robota v Ukraini i za rubizhem*. Uzhhorod: Hrazhda.
12. Proskunin, V. M., & Kondrashova, T. V. (2019). *Metodychni rekomendatsii do vykladannia kursu «Istoriia sotsial'noi roboty» dlia studentiv ZVO. Dukhivnist' osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*, 91(4), 170–181.
13. Borys Grinchenko Kyiv University (2022). *Robocha prohrama navchal'noi dysypliny «Teoriia ta istoriia sotsial'noi roboty»*. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/42076/1/O_Karpenko_FPSRSO_SPSR.pdf
14. Semigina, T. (2024). *Vriatuvaty svit? Trendy v suchasni sotsial'nii roboty*. In *Tsyfrovo naukove suspil'stvo: sotsial'no-ekonomichni, pravovi ta mizhnarodni aspekty: zbirnyk naukovykh prats* (pp. 44–46). Rivne: MTSND.
15. Semigina, T. (2021). *Mizhahrodna sotsial'na robota: priorytety ta standarty*. Kyiv: Akademiia pratsi, sotsial'nykh vidnosyn i turyzmu.

16. Semigina, T. (2025). Transformatsiine navchannia yak osnova profesiinoi pidhotovky sotsial'nykh pratsivnykiv. In: *Education and science: theory & praxis: collective monograph* (pp. 157–164). Sherman Oaks: GS Publishing Services.
17. Ivan Franko National University of Lviv (2022). *Syllabus z navchal'noi dyscypliny «Heneza sotsial'noi roboty»*. https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/02/a_231-L-Heneza_SR_22-23.pdf
18. Lesya Ukrainka Volyn National University. (2023). *Syllabus normatyvnoho osvitytnoho komponenta «Istoriia sotsial'noi roboty»*. <https://bit.ly/42ASQaN>
19. Spirina, T. P. (2007). Istoriia sotsial'noi roboty yak skladova profesiinoi pidhotovky maibutnikh sotsial'nykh pedahohiv. *Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykoly Hoholia*, 4, 50–52.
20. Tykholoz, V. V. (2014). *Istoriia sotsial'noi roboty: Navch.-metod. posib. dlia studentiv spets. «Sotsial'na robota»*. Cherkasy: ChNU im. Bohdana Khmel'nyts'oho.
21. Furman, A. V., & Pidhurs'ka, M. V. (2014). *Istoriia sotsial'noi roboty: Navch. posibnyk*. Ternopil: TNEU.
22. Abramovitz, M., Curran, L., Harty, J. S., Toft, J., & Tomczak, S. M. (2024). Teaching note–Innovating the curriculum: Bringing history back into social work education. *Journal of Social Work Education*, 60(3), 473–479.
23. Anastas, J. (2022). *Teaching in social work: An educator's guide to theory and practice*. New York: Columbia University Press.
24. Bamford, T. (2015). *A contemporary history of social work: Learning from the past*. Bristol: Policy Press.
25. Corron, A., & Rouse, R. (2022). Game over: The perils of framing feminist game design pedagogy as repair versus transformation. *Catalyst: Feminism, Theory, Technoscience*, 8(2), 1–26.
26. Cox, D., & Pawar, M. (2013). *International social work: Issues, strategies, and programs* (2nd ed.). Thousand Oaks: SAGE.
27. Dennison, S. T., Gruber, K. J., & Vrbsky, L. (2010). Research literature review on social work education instructional methods: 1998–2008. *Journal of Teaching in Social Work*, 30(4), 399–419.
28. Ernst, J. S. (2022). Historical content in the social work curriculum: The value of local history. *Social Work Education*, 43(1), 174–185.
29. Fook, J. (2022). *Social work: A critical approach to practice*. London: SAGE Publications.
30. Gladden, J. (2018). *Social work leaders through history: Lives and lessons*. New York: Springer Publishing Company.
31. Healy, L. M. (2008). Exploring the history of social work as a human rights profession. *International Social Work*, 51(6), 735–748.
32. University of Pennsylvania. (2021). *History and philosophy of social work and social welfare*. <https://sp2.upenn.edu/wp-content/uploads/2018/10/SWRK601-002-History-Philosophy-of-Social-Work-Social-Welfare-21.pdf>
33. Specht, H., & Vickery, A. (Eds.). (2021). *Integrating social work methods*. London: Routledge.
34. Laro, A. (2023). Resilient social work practice: From the experiences of Filipino social workers. *Asean Social Work Journal*, 11(2), 162–171.
35. Lee, E., Kourgiantakis, T., Hu, R., Greenblatt, A., & Logan, J. (2022). Pedagogical methods of teaching social justice in social work: A scoping review. *Research on Social Work Practice*, 32(7), 762–783.
36. Muñoz-Arce, G., & Duboy-Luengo, M. (2023). Decolonial feminism and practices of resistance to sustain life: Experiences of women social workers implementing mental health programmes in Chile. *Affilia*, 38(4), 629–645.
37. Nayak, D. (n.d.). *MSW-1.1: History, philosophy and fields of social work* / Utkal University. Retrieved from <https://ddceutkal.ac.in/Syllabus/MSW/PAPER-1.pdf>
38. Semigina, T., & Boyko, O. (2014). Social work education in post-socialist and post-modern era: Case of Ukraine. In C. Noble, H. Strauss, & B. Littlechild (Eds.), *Global social work education: Crossing borders, blurring boundaries* (pp. 257–269). Sydney: Sydney University Press.